

Matkailututkimus 5: 1, 25–66 (2009)

©Suomen matkailututkimuksen seura

Katsauksia

Kesämökki teknologiamaisemana: Yhteiskuntatieteellisen teknologiatutkimuksen näkökulmia vapaa-ajan asumisen tutkimukseen

Taru Peltola^a & Kati Pitkänen^b

^aSuomen ympäristökeskus / ^bMatkailualan opetus- ja
tutkimuslaitos, Joensuun yliopisto

Ihmisen elämässä kategorioiden sekoittumiset ovat tärkeitä. Kun viet kannettavan tietokoneen mökille, viet samalla palan kaupunkiasuntoa ja työelämää. Samasta asiasta on kysymys, kun kannat 40 tuuman plasmanäyttötelevision, dvd:n, stereot ja korvat räjäyttävän äänijärjestelmän saareen. Kesäinen rauha, hölmöjen kirjojen lukeminen, patteriradion kuunteleminen katoavat. Kaikesta tulee pelkkää kaupunkia, tehokkuutta. Seuraavaksi maalle pitää saada tehosekoitin, ajettava ruohonleikkuri ja langaton laajakaista. (Taloussanomat 22.7.2006)

Näin pohtii Taloussanomien kolumnisti Jari Keränen modernia kesämökkielämää. Teknologia tuntuu äkkipäätään vieraalta lähestymistavalta kesämökkikulttuuriin liitettynä. Suomalaisen mökkielämän keskeiset motiivit ovat luonto ja arjesta irtaantuminen: mökille paetaan kiireistä kaupunkiarkea maaseudun rauhaan ja hiljaisuuteen ja luonnonläheiseen elämäntapaan. Mökkimaisemaan yhdistetään sellaisia arvoja kuten aitous, yhteisöllisyys ja perhekeskeisyys, joita nykyaikainen elämä kaupunkiympäristössä ei tunnu tarjoavan (Pitkänen & Vepsäläinen 2005; Aho & Ilola 2006; Hirvonen & Puustinen 2008).

Mökkeily on keskeinen suomalaista vapaa-ajan viettoa jäsentävä kategoria. Suomessa on noin 478 000 vapaa-ajan asuntoa ja on arvioitu, että kaikkiaan jopa noin kaksi miljoonaa suomalaista viettää mökkielämää (Tilastokeskus 2008). Vapaa-ajan asumista pidetään keskeisenä osana suomalaista elämäntapaa ja kesämökkikulttuuriimme kuuluvat monet tutut kulttuuriset käsitykset, eräänlaiset mökkielämän itsestäänselvyydet. Ne kuitenkin kätkevät taakseen ristiriitaisemman todellisuuden. Vaikka mökkielämä liitetäänkin kulttuurisissa mielikuvissa voimakkaasti urbaanin ympäristön ulkopuolelle ja maaseudun rauhaan, on mökkimaisema rakentunut alun

perinkin urbaanin vapaa-ajan vieton ympäristöksi (Löfgren 1999). Suomalaisen huvilakulttuurin juuret ovat kaupunkilaisporvariston romanttisten luontokäsitysten innoittamassa kesänvietossa maaseudulla. Vieläkin mökkimaisema arkkitehtuureineen ja maanmuokkauksineen ilmentää nimenomaan kaupunkilaista näkemystä ajanvietosta maaseudulla ja luonnossa (Periäinen 2006). Mökkimaisema on myös konkreettisesti ja spatiaalisesti perinteisestä maaseutumaisemasta irrallinen, sijaitsevathan lähtökohtaisesti vapaa-ajan käyttöön rakennetut mökit useimmiten vesistöjen rannoilla erillään muusta maaseudun yhdyskuntarakenteesta. Myös mökkimaiseman luonnonmukaisuus on rajallista. Mökkikulttuurin levittäytyminen järvien ja meren rannoille sekä mökkitontilla tehdyt, usein varsin perusteelliset, muokkaustyöt muuttavat luonnonmaisemaa (Jokinen 2002). Suosituimmat mökkialueet lähellä Etelä-Suomen kaupunkeja saattavat olla ruuhkautuneita ja muistuttaa omakotitalolähiöitä. Vastaavasti Lapin hiihtokeskusten yhteyteen on syntynyt mökkikyliä, joiden palvelutarjonta vastaa urbaaneja keskuksia (Tuulentie 2007). Myös mökkeilyn ympäristövaikutukset ovat lisääntyneet mökkien määrän ja mökeillä vietetyn ajan kasvaessa (Hiltunen 2007; Ahlqvist ym. 2008). Karisto (2006), Venäläinen (1989) ja Pitkänen (2008) puhuvatkin mökkimaiseman kulttuurisista kulisista, esimerkkeinä juuri mökkielämän ekologisyyteen, luonnonläheisyyteen, koko kansan mökkikulttuurin tasa-arvoisuuteen sekä mökkimaiseman ajattomuuteen liittyvät käsitykset.

Mökkeilyn suosion kasvu, vapaa-ajan lisääntyminen ja elintason nousu näkyvät vapaa-ajan asuntojen varustamisena ympärivuotiseen käyttöön soveltuviksi (Niemi 2009; 2004; Juntto & Vilkkonen 2005; Pitkänen & Vepsäläinen 2005; 2008; Tilastokeskus 2005; Aho & Ilola 2006; Komulainen 2007; Hirvonen & Puustinen 2008). Samalla mökkeilyn ja pysyvän asumisen raja on alkanut hämärtyä: mökki on varustetasoltaan pysyvän asunnon kaltainen¹. Mökillä vietetty vapaa-aika on yhä enenevässä määrin teknologiasidonnaista. Erilaiset laitteet ja esineet, kuten viihde-elektroniikka, harrastusvälineet, talotekniikka ja työkalut, ovat yhä merkittävämpi osa mökkielämää. Mökkikulttuurin muutos kytkeytyy siten osaltaan kesämökin esinemaailman ja varusteiden lisääntymiseen.

Ristiriita kulttuuristen merkitysten ja lisääntyvän teknologian ja varustelun, mökkielämän fyysisten puitteiden, välillä avaa mökkeilyyn kiinnostavan tutkimuksellisen jännitteen. Vapaa-ajan viettoa ja kuluttamista on jäsennetty sekä kansainvälisessä että kotimaisessa tutkimuksessa teknologian, arjen esinemaailman ja infrastruktuurin näkökulmasta. Arjen esineet, välineet ja työkalut eivät ole viattomia vapaa-aikamme suhteen, vaan ne muuttavat vapaa-ajan luonnetta ja jopa määrittävät ja rajaavat vapaa-aikaa uudelleen suhteessa työhön. Teknologian avulla tuotteistettu vapaa-aika muuttaa myös tuotannon ja kuluttamisen suhteita. Esimerkiksi mökillä käytetty varusteteknologia määrittää mökkeilyn muotoja sekä mökkeilyn ja muun arjen, myös vapaa-ajan ja työn välistä suhdetta. Tämän kaltaisten vapaa-aikaan ja kuluttamiseen liittyvien kysymysten nostaminen esiin on ollut mahdollista yhteiskuntatieteellisen

¹Kansainvälisesti käytetty termi 'second home' on käännetty usein suoraan kakkosasunnoksi (Aho & Ilola 2006, Kauppila 2007). Pitkäsen ja Vepsäläisen (2008) mukaan kakkosasunnolla viitataan kuitenkin yleisessä kielenkäytössä tavallista paremmin varusteltuun ja ympärivuotisesti käytettyyn rakennukseen (ks. myös Ahlqvist 2008). Tämän vuoksi käytämme termiä mökkeily, joka mielestämme kattaa monipuolisemmin ilmiöön liitetyt kulttuuriset merkitykset.

teknologiatutkimuksen teoreettisten näkökulmien avulla (esim. Lehtonen 2003; Pantzar & Shove 2005).

Luomme tässä artikkelissa katsauksen kolmeen teknologiatutkimuksen tarjoamaan näkökulmaan ja pohdimme niiden soveltamismahdollisuuksia vapaa-ajan asumisen tutkimuksessa. Artikkelilla on kaksi tavoitetta. Ensinnäkin nostamme teknologian yhteiskunnallista roolia koskevan teoreettisen keskustelun avulla esiin mökkeilyyn liittyviä uusia tutkimuskysymyksiä. Toiseksi, vertaamme näitä teoreettisesta keskustelusta nousevia tutkimustarpeita ja -mahdollisuuksia mökkikulttuurista käytyyn julkiseen keskusteluun, tutkimuksiin ja eri hallinnonalojen vapaa-ajan asumista koskeviin linjauksiin. Jälkimmäistä tarkoitusta varten hyödynnämme Pitkäsen ja Vepsäläisen (2008) keräämää media-aineistoa vuodelta 2006 sekä vuonna 2004 toteutettua JET Järvi-Suomi kyselyä (Pitkänen & Kokki 2005; Hiltunen 2007; Pitkänen 2008). Olemme eritelleet aineistoista teknologiaa koskevia jäsennyksiä ja poimineet esimerkkejä, jotka konkretisoivat teknologian limittymistä vapaa-ajan asumiseen ja havainnollistavat tähän liittyviä tutkimustarpeita.

Media-aineiston avulla havainnollistamme suomalaisen mökkikulttuurin ja teknologian välisiä rajapintoja. Aineisto koostuu kaikista vapaa-ajan asumiseen liittyvistä artikkeleista ja lehtijutuista, jotka julkaistiin vuoden 2006 aikana seuraavissa lehdissä: Helsingin Sanomat, Iltasanomat, Taloussanomat, Digitoday ja ITviikko. Lisäksi aineistoon kuuluu Esmerk Oy:n uutistuotanto. Kyselyaineiston avulla nostamme esille vapaa-ajan asukkaiden näkemyksiä ja kokemuksia etätyöstä. Etätyö liittyy keskeisesti nimenomaan tieto- ja tietoliikenneteknologiaan ja teknologian merkitykseen osana mökkiarkea (Komulainen 2007). Kysely suunnattiin pääkaupunkiseudulla asuville kotitalouksille, joiden vapaa-ajan asunto sijaitsi seitsemän järvisuomalaisen kunnan alueella (Liperi, Kuopio, Leppävirta, Taipalsaari, Mikkeli, Mäntyharju ja Asikkala). Kyselyyn saatiin kaikkiaan 1096 vastausta ja vastausprosentti oli 45,5. Tätä artikkelia varten olemme tarkastelleet kyselyn etätyötä koskevia kysymyksiä.

Näkökulmia kesämökkien teknologiaan

Vapaa-ajan asumisen ja teknologian suhteen relevantteja tutkimusaloja ovat muun muassa matkailututkimus sekä kuluttamisen tutkimus. Kumpikin pyrkii tarkastelemaan vapaa-ajan viettämistä kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä. Yhä useammin tarkastelun kohteeksi on noussut myös materiaalisen ympäristön ja esineiden merkitys osana kulttuurista kontekstia ja sitä miten matkailu/kulutus jäsentyy ja koetaan (esim. Franklin 2004; Haldrup & Larsen 2006; van der Duim 2007). Kuluttajatutkimuksessa yhteiskuntatieteellisen teknologiatutkimuksen näkökulmia on hyödynnetty esimerkiksi kodin teknologian (Pantzar 2000) ja vapaa-ajan (Pantzar & Shove 2005) tutkimuksessa. Tietotekniikka arjessa on keskeinen tutkimuskohde niin kuluttaja-, käyttäjä- kuin yleensä vapaa-ajan sosiologian näkökulmasta (esim. Valtonen 2004; Uotinen 2005; Peteri 2006). Teknologia on yhä tärkeämpi osa vapaa-aikaa paitsi ajankäytöllisesti myös siitä syystä, että vapaa-ajan ja matkailun rajat määrittävät erilaisten laitteiden käytön kautta (Valtonen 2004; van der Duim 2007). Tekniikka jäsentää

mökkeilyn aika-tilaa sekä arjen rutiineja esimerkiksi kodin ja työn, sekä kodin ja mökin välillä.

Yhteiskuntatieteellinen teknologiatutkimus tarkastelee teknologiaa inhimillisessä ja sosiaalisessa toiminnassa. Sen asettamia kysymyksiä ovat muun muassa: millaista tietoa ja osaamista teknologia edellyttää, millaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa ympäristöissä teknologiaa käytetään, miten siitä puhutaan ja millaisen osan ihmisten elämää se muodostaa? Tarkastelutapa mahdollistaa teknologian tutkimisen yhteiskunnallisena ilmiönä, kuten teknologian sosiaalisina ja yhteiskunnallisina muotoutumisprosesseina, joihin vaikuttavat sosiaaliset intressit, taloudelliset toimintatavat, vakiintuneet kulttuuriset merkitykset ja määrittelykamppailut, tunteet, käyttötarkoitukset ja niiden muutokset sekä lukuisat muut tekijät.

Teknologiatutkimus on ollut lähtökohtaisesti kiinnostunut siitä, miksi käyttämämme teknologia on juuri sellaista kuin se on (MacKenzie & Wajcman 1985; Bijker ym. 1987; Bijker & Law 1992; Law 1991; Bijker 1995). Tämän kysymyksenasettelun sisäänrakennettu oletamus on, että se voisi olla myös toisenlaista eli teknologiaa ei tarkastella välttämättömyytenä tai ihmisten valinnoista riippumattomana, vaan kulttuurisia oletuksia kyseenalaistaen. Teknologiatutkimus onkin tuonut esiin myös teknologiakriittisiä näkökulmia. Näiden juuret ovat ensimmäisen maailmansodan jälkeän kriisiytyneessä teknologian yhteiskuntasuhteessa: sota näytti edistyksen toiset kasvot (Hård & Jamison 1998). Teknologiatutkimus pyrkii suurelta osin yhä edelleen olemaan otteeltaan kulttuurikriittistä. Sen tavoitteena on usein osoittaa yhteiskunnallisten ja kulttuuristen teknologiakäsitysten rajat ja hauraus: elämme vallitsevassa teknologisessa todellisuudessa yhteiskunnallisten valintojen, normien ja arvostusten seurauksena. Juuri kulttuurikriittisiä näkökulmia tarjoavana teoreettisena keskusteluna se avaa mahdollisuuksia purkaa ja jäsentää kesämökkeilyn sekä sen esinemaailmaan ja käytäntöihin liittyviä kulttuurisia käsityksiä.

Erotamme teknologiatutkimuksen perinteestä kolme erilaista näkökulmaa yhteiskunnan ja teknologian suhteeseen: 1) teknologisten visioiden ja teknologiapolitiikan tarkastelu tuo korostuneesti keskiöön teknologian kehittämisen ja innovaatiot 2) käyttäjälähtöinen tarkastelu asettaa teknologian osaksi arjen rutiineja ja 3) eri sosiaalisten ryhmien positoiden analysoiminen tuo esiin teknologian tuottamia sosiaalisia järjestyksiä eli esimerkiksi sen, että teknologia ei merkitse samaa asiaa kaikille, vaan tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia ja rajoitteita eri ryhmille. Kukin näistä näkökulmista avaa omasta suunnastaan mahdollisuuden tarkastella suomalaisen mökkikulttuurin muutosta.

Mökkeily teknologisissa ja poliittisissa visioissa

Savonlinnan Puhelin on mainostanut laajakaistaansa pari vuotta. Asiakkaikseen se on houkutelut tähän mennessä tuhatkunta mökkiläistä. Toimitusjohtaja Tuomela erottaa mökkiläisistä käyttäjiä laidasta laitaan. On harrastelijoita. On tavallisia ihmisiä, jotka hyvällä omallatunnolla haluavat työskennellä pari lisäpäivää loma-asunnossa. Sitten on niitä, jotka vetäytyvät lomalle tekemään väitöskirjaa ja käsittelevät isoja tietomassoja. On paljon myös niitä, jotka haluavat lukea sähköpostia maaseudulla. (Taloussanommat 12.5.2006).

Yhteiskuntatieteellinen teknologiatutkimus on ollut erityisen kiinnostunut siitä, miten insinöörien, tiedemiesten ja muun teknoeliitin yhteiskunnalliset jäsenyykset ovat muovanneet ympärillämme olevaa teknologista todellisuutta. Analyysin kohteena on ollut sosiaalinen ja poliittinen konteksti, jossa keksintöjä on tehty ja ne ovat vakiinnuttaneet asemansa. Teknologiatutkimuksella on vahvat siteet tekniikan historian tutkimukseen, joka on suppeimmillaan tarkoittanut keksintöjen syntyhistorian kuvausta ja laajimmillaan teknologisten järjestelmien muotoutumisen tarkastelua (Hughes 1983; Bijker ym. 1987). Nykykeskustelut ovat kuitenkin kehittyneet pitkälti tiedon sosiologian ja tieteentutkimuksen pohjalta. Tällöin on oltu kiinnostuneita siitä, miten tiedemiesten ja insinöörien antamat merkitykset, tavoitteenasettelut ja sosiaalinen asema konstruoivat tieteellistä tietoa ja sen sovelluksina syntyvää teknologiaa. Niin sanotuissa laboratoriotutkimuksissa on tarkasteltu tiedettä ja sen sovelluksina syntyvää teknologiaa etnografisesti sosiaalisina käytäntöinä (esim. Latour & Woolgar 1979). Huomio on ollut teknologiaa kehittävien toiminnassa. Tutkimukset ovat tehneet näkyväksi sosiaalisia prosesseja, joiden kautta teknoeliitin käsitykset yhteiskunnasta materialisoituvat – tai ovat materialisoitumatta – teknisiksi laitteiksi, järjestelmiksi ja infrastruktuuriksi (ks. esim. Latour 1996).

Teknologisia visioita voidaan jäljittää myös teknologiapolitiikasta, jolloin ollaan kiinnostuneita siitä, miten uusien innovaatioiden leviämistä ja käyttöönottoa edistetään, miten teknologiaa markkinoidaan ja millaisia yhteiskunnallisia visioita ja utopioita teknologiaan ja siihen liittyvään keskusteluun kutoutuu. Eräät brittitutkijat ovat kutsuneet näitä poliittisia visioita yhteiskunnallisiksi kuvitelmiiksi analysoidessaan julkisia nanoteknologiastrategioita, joilla ohjataan kehittämistoimintaa (Kearnes ym. 2006; Kearnes & Macnaghten 2007). Yhteiskuntaa koskevat teknologiset kuvitelmat ilmenevät markkinoinnissa, yhteiskunnallisissa tavoitteenasetteluissa ja diskursseissa. Näkökulma avaa kysymyksiä myös mökkeilyn suhteen. Millaisia poliittisia linjauksia vapaa-ajan ja mökkikulttuurin teknologisoitumiseen liittyy? Millaisia merkityksiä vapaa-aika saa teknologian mainonnassa?

Vapaa-ajan asuminen on viime vuosina ollut esillä suomalaisessa poliittisessa keskustelussa etenkin rakennemuutoksesta kärsivän maaseudun tulevaisuuden toivona (Pitkänen & Vepsäläinen 2008). On korostettu vapaa-ajan asukkaiden merkitystä haja-asutusalueiden palveluiden käyttäjinä ja vapaa-ajan asumisen suosion kasvun on nähty mahdollistavan uudenlaista elinkeinotoimintaa. Poliittisissa linjauksissa on otettu kantaa ympärivuotisen vapaa-ajan asumisen edistämisen puolesta. Tähän liittyen esillä on ollut voimakkaasti etätyömahdollisuuksien parantaminen ja tietoliikenneyhteyksien ulottaminen haja- ja vapaa-ajan asutusalueille. Esimerkiksi valtakunnallisissa alueiden kehittämistä koskevissa tavoitteissa on linjattu seuraavaa:

Vapaa-ajan asumisen kasvu huomioidaan maankäytön suunnittelussa sekä palveluiden ja infrastruktuurin mitoituksessa. Vapaa-ajan asuntojen rakentamista ja muuttamista pysyviksi asunnoiksi tuetaan kehittämällä kaavoitusta ja lupakäytäntöjä. Osa-aikaista asumista maalla kannustetaan edistämällä ympärivuotista vapaa-ajan asumista ja mökillä tehtävää etätyötä. (Sisäasiainministeriö 2004).

Median välittämässä suomalaisen mökkikulttuurin kuvassa korostuvat etenkin uudet varustetasovaatimukset (Pitkänen ja Vepsäläinen 2008). Mökkeilyn ja maaseutuasumisen ympärille on viime vuosina syntynyt lisääntyvässä määrin aikakausilehti- sekä messutoimintaa. Lehdet pursuavat artikkeleita julkisten ylellisistä kesähuviloista ja uusista mökkisustamisen ja -rakentamisen trendeistä. Mökkeilylle on omistettu omia osiaan myös mainoskuvastoissa, joissa markkinoidaan erityisesti mökeille soveltuvaksi kaikkea aina sisustustarvikkeista ja vaatteista elektronisiin hyönteistentorjuntajärjestelmiin ja mökkiautoihin (ks. myös Karisto 2006).

Teknologiaturkijoiden mukaan teknologiaa koskevat visiot eivät vain heijastele teknologian kulttuurisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä, vaan niillä on erinäisiä konkreettisia seurauksia (Kearnes & Macnaghten 2007). Ensinnäkin, teknologian kehitys ohjautuu tiettyyn suuntaan, kun tietyt merkitykset ja ongelmanasettelut toistuvat puheissa ja julkisuudessa. Esimerkiksi strategioissa toistuvasti esitetty ajatus mökeillä tehtävän etätöiden merkityksestä aluekehitykselle voi suunnata rahoitusta laajakaistayhteyksien rakentamiseen. Toiseksi, tietyyntyyppisen teknologian käyttönotosta on seurauksia myös itse arkielämälle. Voidaankin kysyä, millaista kesämökkikulttuuria uusi teknologia tuottaa tai miten esimerkiksi mobiiliteknologia rajaa vapaa-aikaa ja työtä.

Pitkäsen ja Vepsäläisen (2008) mukaan vapaa-ajan asuntojen muuttumiseen ympärivuotiseen käyttöön soveltuvaksi on reagoitu julkisessa keskustelussa nimeämällä nämä 'kakkosasunnoiksi'. Uusi teknologia limittää mökin osaksi kaupunkiarkea ja päinvastoin. Esimerkiksi etäteknikan avulla mökkiä voidaan seurata ja ohjata vakituiselta asunnolta käsin ja vastaavasti laajakaistayhteydet ja etätöiden mahdollisuus tuovat arjen ja työn myös vapaa-ajan asunnolle: *"Hailuodon Marjaniemessä on monella ulkopaikkakuntalaisella kesämökki. He voivat kotona katsoa nettikamerakuvista muun muassa kulloisenkin sään. Kuvien hyvän laadun takaa uusi, koko Hailuodon kattava langaton laajakaistayhteys"*, *kunnanjohtaja Matti Soronen kertoo. (Helsingin Sanomat 19.9.2006)*. Teknologia muuttaa mökillä ja kaupungissa vietettävän ajan suhdetta: päätös mökille menosta voi esimerkiksi syntyä hetken mielijohhteesta, kun hyvä sää vallitsee.

Vaikka ympärivuotinen käyttö ja etätöiden tuominen vapaa-ajan asunnolle hämärtävät vapaa-ajan asunnolle perinteisesti annettua merkitystä lomapaikkana ja työstä ja arkielämästä irrallisena saarekkeena (Pitkänen & Vepsäläinen 2005), voidaan toisaalta myös ajatella, että teknologia muuttaa kesämökkiarkea myös entistä vapaa-aika-orientoituneemmaksi. Erilaiset kodinkoneet ja sähköiset työkalut vapauttavat aikaa vapaa-ajan asunnon huoltotoimenpiteistä erilaisille harrasteille ja perheen yhdessäololle. Valtakunnallisten tilastojen mukaan mökkien varustetaso on viime vuosina kohonnut (Nieminen 2009, 2004). Noin 76 prosenttia kesämökeistä on verkkosähkön piirissä ja noin puolet soveltuu pelkkää kesäkautta laajempaan asuinkäyttöön. Mökkien perusvarustukseen kuuluvat olennaisesti jääkaappi ja televisio; sisä-wc on noin 16 prosentilla mökeistä ja pyykinpesukone noin 14 prosentilla. Astianpesukonekin löytyy jo joka kymmenennestä mökistä (Nieminen 2009). Nämä esimerkit kertovat muuttuvista käsityksistämme koskien sitä, millainen mökki on ja mistä esineistä se fyysisesti koostuu. Mika Pantzar (2000) on jäsentänyt tätä prosessia kodintekniikan elinkaariajattelun avulla: teknologiset visiot ja utopiat muuttuvat vähitellen tarpeiksi

ja itsestäänselvyyksiksi. Näin hyvin varustellusta ja talviasuttavasta kakkosasunnosta saattaa olla tulossa luonnollinen osa suomalaista mökkielämää. Tästä kertoo myös vielä parikymmentä vuotta sitten tyypillisenä pidettyjen sähköttömien ja vaatimattomasti varustettujen kesämökkien leimautuminen eräänlaiseksi marginaalisten ryhmien erikoisharrastukseksi (Pitkänen & Vepsäläinen 2008).

Teknologiaturkimuksessa paljon keskustelua on herättänyt myös se, missä määrin arjen sosiaalista järjestystä pyritään tietoisesti muokkaamaan teknoeliitin toimesta. Keskustelu käynnistyi Langdon Winnerin klassikkoartikkelissaan (1980) esittämästä väitteestä, että New Yorkin Long Islandille johtavat sillat oli tietoisesti suunniteltu liian mataliksi, jolloin ne estivät värillisen väestön joukkoliikenneyhteydet ja rajasivat saarten virkistysalueet vain valkoisen keskiluokan käyttöön. Winnerin väite tahallisuudesta on ollut kiistanalainen, mutta se tuo esiin kuitenkin sen, että materiaallinen ympäristö rajaa ja luo mahdollisuuksia. Siksi ei olekaan samantekevää, millaista teknologiaa kesämökeille visioidaan ja mitä pidetään itsestään selvänä.

Teknologia mökkiarjessa: käyttäjien näkökulma

Edessä on juhannus, juhlista julmin. Jälleen on aika pakata nalkuttava vaimo ja rääkyvät kakarat autoon... Tänä kesänä miehen ei tarvitse upottaa vaimoa kaivoon huonon kartanluvun ja mäkätysten takia. Valveutuneena insinöörinä mies on ostanut lomareissuja varten autoonsa kannettavan gps-navigaattorin. Ei muuta kuin aparaatti imukupilla kiinni tuulilasiin, määrämpään naputtelu paikantimeen, ja sitten baanalle. Pehmeän seksikäs naisääni neuvoa tohelomankin rattimiehen kärsivällisesti perille. Ei nalkutusta, ei korkeata verenpainetta. Navigaattoriin kuluneet sataset voi perustella jo sillä, että vehje varoittaa myös valvontakameroista. Laitteen hinta on siten säästetty saamatta jääneillä rikesakoilla. Perillä mökillä tenavat voivat käyttää laitetta mp3-soittimena, aamulla navigaattoriin voi tallentaa yöllä digikameralla otetut örvellyskuvat. Räpsäisyä sammuneesta sukulaisesta on mukavampi naureskella katsoen sitä navigaattorin isolta näytöltä. Kilpavarustelu alkaa, seuraavana kesänä vaimon siskon mies on hankkinut hienomman ja kalliimman navigaattorin. (Taloussanomien 22.6.2006).

Innovaatio- ja tekniikkakeskeinen näkökulma ei riitä selittämään teknologian käyttöönottoa ja siihen liittyviä kulttuurisia muutoksia, sillä käyttäjät ovat viime kädessä avainasemassa suhteessa siihen, kuinka ja missä laajuudessa uusi teknologia omaksutaan. Vain osasta arkkitehtien, insinöörien ja poliittisen eliitin visioista tulee arkipäivää, osa jää aina toteutumatta. Keskeiseksi osaksi yhteiskuntatieteellistä teknologiaturkimusta ovatkin nousseet kysymyksenasettelut, joissa käyttäjiä tarkastellaan aktiivisina teknologiaa tuottavina toimijoina innovaatioiden synty- ja leviämisprosesseissa. Kuluttaminen ei ole vain omien tottumusten muokkaamista teknologian vaatimuksiin, vaan se sisältää mahdollisuuden käyttötapoihin, joita teknologian kehittäjät eivät ole tulleet ajatelleeksi. Vuorovaikutus teknologian ja ihmisten välillä ei ole ennustettavissa, vaan se voi saada yllättäviä suuntia (Lehtonen 2003).

Ennakoimattomista käyttötavoista esimerkki on pastakoneen juurtuminen suomalaisiksi piirakkakoneeksi. Perinteisesti italialaiseen keittiöön kuulunut laite markkinoitiin Suomessa pitkälti trendikeittiön osana: muodikas kokki laittaa italialaisen aterian mieluummin itse tehdystä tuore- kuin kuivapastasta. Pian koneen markkinoille tulon jälkeen se kuitenkin löysi osaksi karjalaista perinnekeittiötä, sillä piirakantekijät havaitsivat koneen käteväksi piirakankuorten valmistuksessa. Ennakoimattomat käyttötavat tuottavat myös aivan omaa kuluttajakulttuuriaan, mistä esimerkkinä Pirkka-lehden niksipalsta. Niksien joukossa on runsaasti esimerkkejä, joissa arjen esineille syntyy uusia käyttötarkoituksia, kun niiden käyttökonteksti vaihtuu vakituisesta kesäasunnoksi (ks. Orrenmaa 2003).

Teknologian kulttuurisen omaksumisen, ”kesyttämisen”, lähestymistapa (esim. Mackay & Gillespie 1992; Hård & Jamison 1998; Elovaara 2004) viittaa erityisesti käyttäjien tuomiseen tarkastelun keskiöön vastapainona insinöörien ja tiedemiesten tekemisiin keskittyvälle kiinnostukselle. Teknologian kehittämiseksi tarvitaan tietoa siitä, millaisia ovat todelliset teknologian käyttötavat. Lähestymistapa on omaksuttu erityisesti informaatioteknologiaa koskevassa tutkimuksessa (esim. Valtonen 2004 ja Uotinen 2005 Suomessa; Elovaara 2004 Ruotsissa). Näissä tutkimuksissa korostetaan erityisesti sitä, että teknologian omaksuminen edellyttää niiden muuttumista mielekkääksi osaksi ihmisten arkea ja rutiineja. Samalla syntyy uudenlaista käyttäjätietoa ja jopa moraalisia järjestyksiä (Lehtonen 2003; Peteri 2006). Teknologian omaksuminen avaa näkökulman myös kesämökkikulttuurin muutokseen. Kesämökin teknologinen maisema ei ole muuttumaton vaikka siihen liitetyt kulttuuriset jäsennykset ovat vahvoja. Uusien toiveiden ja tarpeiden synnyn myötä perinteinen mökki ja sen ympäristö ovat voimakkaiden muutospaineiden kohteena. Tällöin voidaan kysyä, millaista teknologiaa nykyiseen ja tulevaan mökkiarkeen sisältyy tai käytetäänkö laitteita eri tavoin mökkiympäristössä kuin kotona. Entä miten tietyt teknologiat ovat levinneet mökeille ja millaista harkintaa niiden hankkiminen on edeltänyt?

Huolimatta poliittisista visioista, etätyöskentely tai tietokoneen ja internetin käyttö vapaa-ajan asunnoilla on viimeaikaisten tutkimusten mukaan suhteellisen vähäistä (Nieminen 2009; 2004; Piispa & Hänninen 2005; Aho & Ilola 2006; Hirvonen & Puustinen 2008). Halukkuus tietotekniikan ja etätyöskentelyn yhdistämiseen mökkiarjessa on kuitenkin ollut viime vuosina kasvussa (Nieminen 2009; 2004). Käytösämme olleessa kyselyaineistossa noin kolmannes vastaajista oli halukas etätöihin ainakin tietyin varauksin (taulukko 1). Muutama vastaajista näki vapaa-ajan asunnon jopa ihanteellisena työympäristönä: ”*tuloksellisuus, ja tehokkuus, hyvät teleliikenneyhteydet, keskittymisrauha*” (mies s.1953). Erityisesti halukkuutta etätöihin perusteltiin keinona pidentää mielekkäässä mökkiympäristössä vietettyä aikaa: ”... *viihdymme mökillä hyvin ja haluaisimme olla siellä enemmän*” (nainen, s.1949).

Tyypillisimmin mökkeilijöiden suhde työntekoon sekä tieto- ja viestintäteknikkaan vapaa-ajan asunnolla on kuitenkin varsin kaksijakoinen (Aho & Ilola 2006; Hirvonen & Puustinen 2008). Vaikka esimerkiksi matkapuhelinta ja jossain määrin myös internetiä saatetaan pitää välttämättömänä turvallisuuden takia, halutaan mökillä välttää ansiotöitä sekä liiallisia kontakteja ulkomaailmaan (Ahlqvist ym. 2008). Esimerkkiaineistomme vastaajista noin kaksi kolmannesta ei halunnut tehdä etätöitä vapaa-ajan asunnollaan, vaan he halusivat ”pyhittää” mökin pelkästään lomailulle

Taulukko 1. Etätyönteko ja halukkuus etätöihin vapaa-ajan asunnolla JET Järvi-Suomi -kyselytutkimuksessa

	Kyllä	Kyllä, satunnaisesti	Kyllä, tietyillä edellytyksillä	Ei
Etätyönteko vapaa-ajan asunnolla (N=752)	1,5 %	19,8 %		78,7 %
Halukkuus etätyöntekoon vapaa-ajan asunnolla (N=679)	11,6 %		21,2 %	67,2 %

ja omaehtoisille töille (ks. myös Tuulentie 2007). Monien vastaukset olivat tässä suhteessa hyvin painokkaita. Töiden tekeminen vapaa-ajan asunnolla koettiin mökkeilyn funktiolle vastakkaisena ja työnteon ja etätyöinfrastruktuurin nähtiin lähes pilaavan mökkikokemuksen:

”Työtä ei tehdä vapaa-ajan asunnolla, kuin puutarhassa tai puiden hakkuuta” (nainen s.1949)

Vapaa-aika on vapaa-aikaa. Mökille ei tietokonetta viedä!!” (mies s.1952)

”Helvetin voi tuoda paratiisiin kun ottaa työt mukaan – tarkoitus nimenomaan on pitää ne kaksi asiaa erillään” (mies s.1967).

Turo-Kimmo Lehtosen (2003) mukaan kesämökki poikkeaa teknologisenä tilana vakituisesta asunnosta. Kesämökki saattaa toimia eräänlaisena perhe- ja yksilöhistorian museona. Se on paikka minne viedään vanhentunutta, puutteellisesti toimivaa tai vakituksessa asunnossa tarpeetonta esineistöä ja teknologiaa. Pientä epämukavuutta saatetaan jopa pitää toivottavana osana mökkiarkea (ks. Komulainen 2007; Ahlqvist 2008). Poikkeavuus näkyy myös siinä, että kun mökille hankitaan samaa tekniikkaa kuin kaupunkiasuntoon, voidaan tyytyä hieman vaatimattomampaan malliin:

Finnpanelin heinäkuun puolivälissä julkaiseman uusimman digi-tv-tutkimuksen mukaan erikseen kesämökeille oli touko-kesäkuun vaihteeseen mennessä hankittu noin 70000 digisovitinta eli -boksia. -- Maalle kelpaavat halvimmat ja kortittomat mallitkin, kun kaupunkiin ostetaan kalliimpia laitteita. Tarjoussovitimellakin mökkitelkkarin kuvanlaatu yleensä paranee, jopa sisäantennilla. -- Kaupaksi on mennyt hyvin myös akkusovittimia. -- ”Digisovittimien määrää mökeillä lisää se, että laitteista on tullut entistä pienempiä ja moni nappaa sellaisen mukaansa maalle kaupunkiasunnolta”, sanoo tutkimuspäällikkö Christel Oilinki Finnpanel Oy:stä. (Helsingin Sanomat 29.7.2006).

Toisaalta vapaa-ajan asumiseen ja kesämökkien varusteluun käytetään entistä enemmän aikaa ja rahaa. Tämä merkitsee myös sitä, että mökki ei ole vain vanhentuneen kodin teknologian hautausmaa, vaan uutta teknologiaa kulutetaan ja kehitetään erityisesti mökkiarkea ja -harrasteita silmällä pitäen: *[OmaMökki 06 -messuilla] 131 näytteilleasettajaa viekoitteli katajaista kansaa unohtamaan lopullisesti päreet ja pallogrillit. – Kaupan oli esimerkiksi amerikkalainen hyttysimuri, joka myyjän*

mukaan poistaa mökiltä koko sääskipopulaation! Vehje hotkii kuulemma hyttysiä massoittain matkimalla ihmisen hengitystä ja tuoksua. Hiljattain maahamme rantautuneisiin suuren maailman mukavuuksiin kuuluvat myös kesämökin pihalle sopivat ulkoilmaporealtaat, joissa lillumalla voi välttää luonnonvesiin liittyvät epämukavuudet. Hinnat alkaen 7500 euroa. (Helsingin Sanomat 9.4.2006). Uudet varusteet ja teknologiat mahdollistavat uudenlaisia mökkiharrasteita ja tapoja käyttää vapaa-ajan asuntoa. Toisaalta ne saattavat myös synnyttää uusia mökkeilyyn liittyviä tarpeita.

Mökin teknologia ja sosiaaliset järjestykset

Sama tekninen järjestelmä saattaa näyttäytyä eri toimijoille erilaisena ja tuottaa heille erilaisia toiminnan mahdollisuuksia. Tätä seikkaa ovat korostaneet erityisesti teknologiatutkijat, jotka ammentavat feministisestä tutkimusperinteestä. Esimerkiksi lääkärin ja potilaan kokemus samasta tutkimustoimenpiteestä ja sen teknologisesta ympäristöstä ovat hyvin erilaiset (Mol & Mesman 1996; Barad 1998). Näkökulma korostaa kehittäjä- ja käyttäjälähtöisen näkökulman, eliitin ja arkielämän, rinnakkaisuutta ja kytköksiä toisiinsa: lääkärin ja potilaan kokemukset kietoutuvat toisiinsa vastaanotolla. Tämä tilanne nostaa esiin vallan käytön kysymyksiä suhteessa teknologian määrittämiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja mekanismeihin. Teknologia tuottaa eroja eri ryhmien välillä, mikä vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa toimia yhteiskunnassa.

Näkökulman avulla voidaan nostaa esiin teknologiaan liittyviä yhteiskunnallisia ristiriitoja. Matkailututkimuksessa tämänkaltaista näkökulmaa sovelletaan tulkittaessa ristiriitoja matkailijoiden, paikallisen väestön tai esimerkiksi matkailumarkkinoinnin välillä. Kun toisen vapaa-aika on toisen työtä, muodostuu uudenlainen suhde työn ja vapaa-ajan, kaupungin ja maaseudun ja myös maaseudun eri toimijoiden välille (Valkonen & Veijola 2008). Kyse ei ole pelkän markkinoilla tapahtuvan vaihtosuhteen muodostumisesta, vaan monimutkaisesta prosessista, joka perustuu kulttuurisissa ja sosiaalisissa käytännöissä syntyvien kohtaamisten varaan (Garcia-Rosell ym. 2007). Sama asetelma on havaittavissa myös mökkeilyn yhteydessä. Vapaa-ajan asuntojen varustetason kasvu, talviasuttavuus ja etätyö ovat synnyttäneet uudenlaista elinkeino toimintaa esimerkiksi valvonta-, huolto- ja korjauspalveluiden kysynnän (mökkitalkkarit) sekä tietoinfrastruktuurin rakentamisen myötä (ks. Nieminen 2009; 2004). Vaikka vapaa-ajan asuntojen teknologisoituminen ja muuttuminen kakkosasunnoiksi voivat tarjota työtä ja jossain määrin jopa mahdollistaa palvelujen ylläpidon haja-asutusalueilla, voivat tulokkaat myös muuttaa maaseudun elämäntapoja ja yhteisöllisyyden muotoja (ks. Komulainen 2007).

Lisäksi kasvava varustetaso nostaa esille myös häiritseviä tekijöitä. Esimerkiksi ”arvomökin” turvaksi hankitut hälytyslaitteistot voivat näyttäytyä hyvin erilaisena tekijänä paikalliselle asukkaalle kuin mökinomistajalle: *Kun kesäasunto jää tyhjilleen, on aika varautua murtoihin ja muihin yllätyksiin. Sähköisestä vahdista voi olla hyötyä, jos hälytysjärjestelmän tunnustarrat tai kova merkkiäni pysäyttävät murtoaikaisissa liikkuvan. Virrehälytykset ovat sähköisten vahtien huono puoli, sillä jopa hiiren hipsuttelu voi laukaista hälytyksen. Paikallishälyttimet pitävät pahaääntä, mutta tieto vahingosta ei mene eteenpäin. Pänkäläinen suosittelee pahaää-*

nistä sireeniä sekä ulos että sisälle. Kun sireeni pärähtää soimaan, tunkeutujat eivät tiedä, meneekö hälytys muuallekin. On kuitenkin kohteliasta valistaa naapureita äänekkäästä hälyttimestä. (Helsingin Sanomat 23.8.2006). Perinteisesti häiritsevää teknologiaa ovat olleet moottoriveneet, vesijetit ja muut motorisoidut virkistyskäyttöön tarkoitettut välineet. Näiden käyttöä on paikoin jopa jouduttu säätelämään (esim. moottorivenekiellot järvillä). Mökille tuotu teknologia on näin tuottanut uusia hallinnan tarpeita, kun julkinen valta on joutunut rajoittamaan tai laatimaan käytölle sääntöjä.

Teknologiamaiseman muutos mökillä vaikuttaa myös perheen sisällä muuttaen esimerkiksi sukupuolirooleja. Mökkeilyn merkityksiä sivuavissa tutkimuksissa sitä on pidetty yleisesti varsin maskuliinisena projektina mökkiarjen täytyessä miehille merkityksellisistä puuhista (esim. Venäläinen 1989; Pitkänen & Kokki 2005; Vittersø 2007). Karisto (2006) taas puhuu mökkeilystä eräänlaisena perinteisten sukupuoliroolien säilymisen linnakkeena. Samanaikaisesti kun sukupuolten työnjako on yhteiskunnassamme jatkuvan neuvottelun kohteena ja osittain muuttunutkin, mökillä kuitenkin esiinnyttään ”isäntinä ja emäntinä”. Siinä kun naiset vastaavat perinteisistä ”naisten töistä” (siivous, tiskaus, pyykkäys) miehet tekevät ”voimaa vaativia” ja ”vaarallisia” miesten töitä (esim. rakentaminen, halkojen hakkuu, grillaus). Eri sukupuolten kokemus mökkilomasta voi siten olla hyvinkin erilainen (Venäläinen 1989; Chaplin 1999). Huolimatta siitä, että myös naiset kokevat roolinsa kesämökkiviihtyvyyden luojaan pääasiassa nautittavana, on Venäläisen (1989, 32) mukaan mahdollista, että kesämökin työnjako voi alistaa naiset eräänlaiseen ”puolilomaan”, toisin sanoen päivastuulliseksi perheen huoltotöistä loman aikana ympäristössä, jossa arkipäivän rutiineista huolehtiminen voi olla puutteellisen varustetason takia tavallista hankalampaa.

Mökillä itsensä toteuttamiseen liittyy juuri työn tekemisestä nauttiminen. Pitkänen ja Kokki (2005) havaitsivat Järvi-Suomen mökinomistajia koskevassa tutkimuksessaan, että etenkin miehet kokevat toteuttavansa itseään parhaiten mökkiympäristössä. Naisille mökkeilyn merkitykset liittyvät useammin sosiaalisuuteen ja perheen yhdessäoloon; mökkiarjen myös koetaan vahvistavan niin perheen kuin puolisoiden yhteenkuuluvuutta (Chaplin 1999). Norjalainen vapaa-ajan asumisen tutkija Gunnar Vittersø (2007) on havainnut sukupuolten asennoituvan eri tavalla vapaa-ajan asuntojen varustetason kasvuun. Hänen mukaansa naiset ovat halukkaampia hyväksymään mökeille enemmän arkitöitä helpottavaa tekniikkaa kuin miehet, jotka taas vaalivat ajatusta sähköttömästä ja romanttisesta mökkielämästä. Toisaalta nykyisin tärkeämmäksi voivat nousta odotukset miehen osallistumisesta perheen yhdessäoloon ja tähän liittyviin vapaa-ajan aktiviteetteihin sen sijaan, että miehet käyttävät mökillä runsaasti aikaa erilaisiin huolto- ja korjaustoimiin.

Myös etätyöhön sisältyy sukupuolittuneita ja sosiaalisia eroja. Aho ja Ilola (2006) toteavat tutkimuksessaan, että etätyöskentely mökillä on tyypillisempää nimenomaan miehille, sillä he työskentelevät naisia useammin ammattiteissa, joissa tämä on mahdollista. Työnlaadun ohella etätyömahdollisuuksia rajaa myös vapaa-ajan asunnon varustetaso (Komulainen 2007). Esimerkkiaineistossamme suurimmalla osalla etätöitä tekevistä oli käytössään talviasuttavaksi varustettu vapaa-ajan asunto. Mahdollisuudet vapaa-ajan asunnon varustamiseen eivät välttämättä ole samanlaiset kaikissa

sosio-ekonomisissa ryhmissä ja esimerkiksi Komulaisen (2007) mukaan etätyö onkin mahdollista lähinnä vain hyväosaisille. Myös Hirvonen ja Puustinen (2008) havaitsivat omassa tutkimuksessaan, että tietokone ja internet-yhteys olivat käytössä muita useammin nimenomaan hyvätuloisten vapaa-ajan asunnoilla.

Samalla tavoin sukupolven ja iän perusteella voi muodostua erilainen suhde mökkiteknologiaan. Esimerkkiaineistossamme etätöihin olivat halukkaita etenkin nuoremmat vastaajat (alle 40-vuotiaista yli 40 % oli kiinnostunut etätöistä). Toisaalta Hirvosen ja Puustisen (2008) tutkimuksen mukaan nimenomaan nuorimmat sukupolvet pitävät eniten yksinkertaisesta mökkielämästä ilman nykyajan mukavuuksia, kun taas keski-ikäiset ja vanhemmat mökkeilijät saattavat jo kaivata mökkielämää helpottavia mukavuuksia. Ikä ja sukupolvi vaikuttavatkin paitsi siihen millaista teknologiaa vapaa-ajan asunnolle halutaan, myös konkreettisesti erilaisten arkiaskareita helpottavien teknologioiden tarpeeseen. Ahlqvistin ym. (2008) mukaan monet tällä hetkellä kriittisesti varusteluun suhtautuvat myöntävät, että suhde teknologiaan voi muuttua iän myötä. Suomalaiset mökinomistajat lukeutuvat pääasiassa suurin ikäluokkiin ja noin kolmannes mökinomistajista on eläkkeellä tai eläköitymässä (Melasniemi-Uutela 2004; Juntto & Vilkkö 2005). Aktiivinen eläkeikä noin 60–75 ikävuoteen onkin vapaa-ajan asunnon aktiivisinta käyttöaikaa, minkä jälkeen mökillä vietetty aika alkaa vähetä ikääntymisen tuomien hankaluuksien myötä (Aho & Ilola 2006; Pitkänen 2006). Erilaisten teknologioiden myötä arkiaskareiden hoitaminen vapaa-ajan asunnolla voidaan tehdä helpommaksi ja turvallisemmaksi ja pidentää siten ikääntyneiden mahdollisuuksia käyttää mökkiään.

Teknologisoituva mökkimaisema politiikan ja hallinnan haasteena

Suomalaisilla on voimakkaita kulttuurisia käsityksiä siitä mitä mökille kuuluu ja mitä siellä voi tehdä. Yhteiskuntatieteellinen teknologiatutkimus tarjoaa välineitä purkaa auki kuluttamiseen ja mökkiarjen esineympäristön kulttuurisiin ja sosiaalisiin käytäntöihin liittyviä vakiintuneita jäsennyksiä ja merkityksiä. Se tuo erityisesti esiin monia näihin kulttuurisiin koodeihin liittyviä jännitteitä. Mökkielämän teknologisoituminen ja siihen liittyvä kulutuskulttuuri eivät vielä ole näkyneet mökkikulttuuriin liitettyissä merkityksissä ja mielikuvissa. Vaikka mökkiarkeen saattaa kuulua itsestään selvästi televisio sekä yhä useammin myös tietokoneet, konsolipelit, kännykät, mp3-soittimet ja gps-laitteet, ei näiden olemassaoloa korosteta osana mökkielämän merkityksellistä sisältöä. Median välittämässä mökki-ihanteissa ja kyselyvastaajien kertomuksissa kesämökeillä vietetään yksinkertaista ja ympäristöystävällistä elämää vailla turhia varusteita ja mukavuuksia (Aho & Ilola 2006; Hirvonen & Puustinen 2008; Pitkänen 2008; Vepsäläinen & Pitkänen 2009).

Tämä viittaa siihen, että vapaa-ajan asuminen näyttäisi sijoittuvan myös teknologian näkökulmasta kulttuuriseen ja maantieteelliseen välitilaan (ks. Tuan 1998; Svenson 2004; Karisto 2006). Kesämökki on Kariston (2006) mukaan ”toisessa ajassa ja toisessa paikassa”, se on modernin elämän vastakohta, mutta silti osa kaupunkilaisten kokemaa elämää (ks. myös Juntto & Vilkkö 2005). Kesämökin kulttuurinen paikka on jossakin kaupungin ja maaseudun sekä kaupungin ja villin erämaan välissä ja

mökkielämällä yritetään ylittää paitsi aikakausien myös maaseudun ja kaupungin raja sekä sosiaalisia ja kulttuurirajoja (Karisto 2006, ks. myös Julkunen & Kuusamo 1983; Venäläinen 1989; Hirvonen 1992). Kesämökki on kulttuurinen ideaalimaisema ja elinympäristö, joka vastaa modernin yhteiskunnan paineessa elävien yksilöiden pyrkimykseen juurien ja aidolta tuntuvan paikkaidentiteetin löytämiseen (Kaltenborn 1998; Williams & Kaltenborn 1999; ks. myös Tuan 1998). Tämä kertoo myös modernien yksilöiden tarpeesta ja mahdollisuuksista jakaa ajankäyttöä erilaisten tilojen välillä aina haluamansa aktiviteetin perusteella (Tuulentie 2007).

Teknologia haastaa mökin kulttuurisena ideaalimaisemana. Se tuo vapaa-ajan paikkaan etätöiden mahdollisuuden ja muita kaupunkielämään liittyviä piirteitä. Se mahdollistaa vapaa-ajan asunnolle kiinnittymisen entistä tiiviimmin, jolloin ykkös- ja kakkosasunnon raja alkaa hämärtyä. Kesämökki on hyvin moniulotteinen teknologiamaisema eikä teknologian omaksuminen mökillä ole samanlaista kuin kaupunkiasunnolla. Mökillä teknologiaa käytetään eri tarkoituksiin ja eri tavoin rajaten kuin vakituksessa asuinympäristössä. Lisäksi mökillä syntyy kiinnostavia teknologisia kerrostumia: mökille varta vasten tarkoitettu teknologia kohtaa kaupunkiasunnosta hylättyjä esineitä.

Etätö on tässä suhteessa valaiseva esimerkki. Mökeille saattaa rakentua eräänlaisia ei-käytön alueita: vapaa-ajan asunnolla voidaan tietien tahtoen välttää ansiotöiden tekoa ja jopa kaikkea tähän liittyvää teknologiaa. Toisaalta etätö saatetaan hyväksyä osaksi mökkielämää keinona pidentää vapaa-ajan asunnolla vietettyä aikaa. Tällöinkin käyttötavat voivat poiketa kaupunkiarjen vastaavista (ks. Komulainen 2007). Ei-käyttö on ilmiönä kiinnostava, sillä se jäsentää tekniikan omaksumista ja käyttöä tilallisesti. Syntyy työn ja vapaa-ajan maantiedettä. Työhön liittyvän teknologian tarkastelu mökkiympäristössä tekee samalla näkyväksi teknologiaan liittyvien kulttuuristen jäsenysten pienipiirteisyyden ja mosaiikkimaisuuden: se on esimerkki siitä, miten kesämökkeilyn kulttuuriset koodit hidastavat tekniikan omaksumista ja tekevät siitä osittaista.

Huolimatta suurista poliittisista odotuksista, jotka kohdistuvat tietoliikennetekniikan käyttöön haja-asutusalueilla, eivät politiikan ja mobiiliteknologian markkinoinnin visiot kohtaa yksi yhteen mökkien arkea. Etätöesimerkki osoittaaakin selvästi, että mökkien teknologiaa on hyödyllistä tarkastella useasta eri näkökulmasta. Keskeyttämällä vain poliittisiin visioihin, median tuottamaan kuvaan tai käyttäjien arkeen saadaan vain osittaista tietoa ilmiöstä. Sen sijaan yhdistämällä erilaisia aineistoja ja näkökulmia voidaan mökkiä tarkastella erilaisten teknologisten ja yhteiskunnallisten todellisuuksien näyttämönä. Jatkossa olennaisia tutkimustarpeita liittyy siihen, millaista etätöympäristöä uusi teknologia luo vapaa-ajan asutuksen lomaan ja mitä merkitystä teknologian käytöllä on kesämökkikulttuurin kannalta. Näköpiirissä on eriytyvä kesämökkikulttuuri ja sen mukanaan tuomat moninaiset mökkiympäristöt ja -elämäntavat. Suomalaisessa vapaa-ajan asumisen tutkimuksessa paljon käytettyjen tilasto- ja kyselyaineistojen perusteella ei näiden muutosten herättämiin tutkimustarpeisiin voida vastata, vaan se edellyttää toisenlaisten, laadullisten, aineistojen keräämistä.

Teknologian käyttö ja omaksuminen ovat oleellinen ilmiö myös kesämökkeilyn ympäristövaikutusten hallinnan näkökulmasta. Mökkirakentamista on periaatteessa

helpompi säännellä silloin, kun kehitys on yhdenmukaista. Kaavoituksella standaroidaan mökkiympäristön muodostumista ja pyritään hallitsemaan sen ympäristövaikutuksia. Voidaan kuitenkin myös kysyä, missä määrin se sallii toisenlaisten mökkeilykulttuurien syntyminen. Kannustaako yhdenmukaisten ja tiiviiden mökki-alueiden kaavoitus mökkien sähköistämiseen (naapurit hankkivat sähkön yhdessä) ja sen myötä varustelun ja kuluttamisen kiihtymiseen vai antaako se tilaa myös askeettisempien mökkien rakentamiselle?

Mökkeilyn sääntely ja hallinta (omine teknis-taloudellisine logiikoineen) muodostaakin yhden keskeisen osatekijän mökkikulttuurin muutoksessa. Se korostaa tarvetta tutkia sitä, mikä merkitys on erilaisilla kulttuurisilla hidasteilla ja kerrostuvalla mökkikulttuurilla: eri aikoina rakentuneet mökkialueet muodostavat erilaistuvaa teknologiamaisemaa ja monimuotoistavat mökkikulttuuria. Kerrostuneisuudella voi olla suuri merkitys, jos esimerkiksi tulevat mökkisukupolvet arvostavatkin perinteistä mökkeilyä ja varustetasoltaan vaatimattomampia mökkejä (ks. Hirvonen & Puustinen 2008). Tällainen kehityskulku voi olla hyvinkin mahdollinen mökkeilyn ympäristövaikutusten tai ilmastonmuutoksen torjumisen korostuessa yhä enemmän. Mökkeilyn ympäristöpolitiikkaa ja mökkirakentamisen ohjausta ei olekaan järkevää perustaa oletukseen yhdenmukaisesta teknologisesta kulttuurista.

Lähteet

- Ahlqvist, K., Santavuori, M., Mustonen, P., Massa, I., & Rytkönen, A. (2008). Mökkeily elämäntapana ja ekotehokkaiden käytäntöjen hyväksyttävyyys. Vapaa-ajan asumisen ekotehokkuus (VAPET). TTS tutkimuksen raportteja ja oppaita 36, Nurmijärvi.
- Aho, S. & Ilola, H. (2006). Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Barad, K. (1998). Getting Real: Technoscientific Practices and the Materialization of Reality. Differences. *A Journal of Feminist Cultural Studies*, 10, 88–128.
- Bijker, W. (1995). *Of Bicycles, Bakelites, and Bulbs. Toward a Theory of Sociotechnical Change*. MIT Press, Cambridge.
- Bijker, W., Hughes, T. & Pinch, T. (toim.) (1987). *The Social Construction of Technological Systems*. MIT Press, Cambridge.
- Bijker, W. & Law, J. (toim.) (1992). *Shaping Technology/Building Society*. MIT Press, Cambridge.
- Chaplin, D. (1999). Back to the Cave or Playing Away? Gender Roles in Home-from-home Environments. *Journal of Consumer Studies and Home Economics* 23:3, 181–189.
- Elovaara, P. (2004). *Angels in Unstable Sociomaterial Relations: Stories of Information Technology*. Blekinge Institute of Technology, Dissertation Series No 2004:02. Karlskrona.
- Franklin, A. (2004). Tourism as an Ordering. Towards a New Ontology of Tourism. *Tourist Studies* 4:3, 277–301.
- Garcia-Rosell, J-C., Haanpää, M., Kylänen, M. & Markuksela, V. (2007). From Firms to Extended Markets: A Cultural Approach to Tourism Product Development. *Tourism Review* 55:4, 445–459.
- Haldrup, M. & Larsen, J. (2006). Material Cultures of Tourism. *Leisure Studies* 25:3, 275–289.

- Helsingin Sanomat 9.4.2006. Kirves sai kilpailijan mökkimessuilla (Mikko-Pekka Heikkinen).
- Helsingin Sanomat 29.7.2006. Digisovitin on hankittu joka viidennelle kesämökille (Martti Heikkinen).
- Helsingin Sanomat 23.8.2006. Hyvä lukko on paras murtovahti (Irma Heiskanen-Haarala).
- Helsingin Sanomat 19.9.2006. Valtion ja kuntien nettikamerat yleistyvät (Tapio Mainio).
- Hiltunen, M.J. (2007). Environmental Impacts of Rural Second Home Tourism – Case Lake District in Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 7:3, 243–265.
- Hirvonen, J. (1992). Asuminen ja vapaa-aika. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B 69. Espoo.
- Hirvonen, J. & Puustinen, S. (2008). Vapaa-ajan asumisen uudettuuat. Suomalaisten näkemyksiä vapaa-ajan asumisesta. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 94. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Hughes, T.P. (1983). *Networks of Power*. Johns Hopkins University, Baltimore.
- Hård, M. & Jamison, A. (1998). Conceptual Framework: Technology Debates as Appropriation Process. Teoksessa Hård, M. & Jamison, A. (toim.): *The Intellectual Appropriation of Technology. Discourses on Modernity, 1900-1939*. MIT Press, Cambridge.
- Jokinen, A. (2002) Free-time Habitation and Layers of Ecological History at a Southern Finnish Lake. *Landscape and Urban Planning* 61, 99–112.
- Julkunen, E. & Kuusamo, A. (1983). Elämää suomalaismetsissä: Kesämökin semiotiikkaa. *Näköpiiri* 13–14, 18–19.
- Juntto, A. & Vilkkonen, A. (2005). Monta kotia. Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa Karisto, A. (toim.): *Suuret ikäluokat*. Vastapaino, Tampere, 115–144.
- Kaltenborn, B.P. (1998). The Alternate Home: Motives of Recreation Home Use, *Norsk Geografisk Tidsskrift* 52:3, 121–134.
- Karisto, A. (2006). Kesämökki ja arjen ympäristöpolitiikka. Teoksessa Massa, I. & Ahonen, S. (toim.): *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki, 122–137.
- Kauppila, P. (2007). Tilastokeskuksen kesämökkitalasto: matkailukeskuskäytökulma. *Matkailututkimus* 3:1, 94–108.
- Kearnes, M. & Macnaghten, P. (2007). Introduction: (Re)Imagining Nanotechnology. *Science as Culture*. 15:4, 279–290.
- Kearnes, M., Macnaghten, P. & Wilsdon, J. (2006). *Governing at the Nanoscale: People Policies and Emerging Technologies*. Demos. <http://www.demos.co.uk/files/governingatthenanoscale.pdf> (31.10.2008).
- Komulainen, V. (2007). Etätö maaseudulla kakkosarjalla. *Töissä lomalla luonnon helmassa*. MTT:n selvityksiä 136, Helsinki.
- Latour, B. (1996). *Aramis or the Love of Technology*. Harvard University Press, Cambridge.
- Latour, B. & Woolgar, S. (1979). *Laboratory Life. The Social Construction of Scientific Facts*. Sage, Beverly Hills.
- Law, J. (toim.) (1991). *A Sociology of Monsters: Essays on Power, Technology and Domination*. Routledge, London.
- Lehtonen, T-K. (2003). The Domestication of New Technologies as a Set of Trials. *Journal of Consumer Culture* 3:3, 363–385.
- Löfgren, O. (1999). *On Holiday: A History of Vacationing*. University of California Press, Berkeley.
- Mackay, H. & Gillespie, G. (1992). Extending the Social Shaping of Technology Approach: Ideology and Appropriation. *Social Studies of Science* 22:4, 685–716.
- Mackenzie, D. & Wajcman, J. (toim.) (1985). *The Social Shaping of Technology*. Open University Press, Milton Keynes.
- Melasniemi-Uutela, H. (2004). Suomalaisen mökkikulttuurin suunta? Teoksessa Ahlqvist,

- K. & Raijas, A. (toim.): Ihanne ja todellisuus: Näkökulmia kulutuksen muutokseen. Tilastokeskus. Edita Prima Oy, Helsinki, 145–163.
- Mol, A. & Mesman, J. (1996). Neonatal Food and the Politics of Theory: Some Questions of Method. *Social Studies of Science* 26:2, 419–444.
- Nieminen, M. (2004). Kesämökkibarometri. Tilastokeskus. Sisäasiainministeriö. Saaristoasiain neuvottelukunta.
- Nieminen, M. (2009). Kesämökkibarometri 2009. Tilastokeskus. Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://www.tem.fi/saaristo> (23.3.2009).
- Orrenmaa, A. (2003). Pirkan parhaat niksit: luovan niksiajattelun opas. Yhtyneet kuvalehdet. Gummerus, Jyväskylä.
- Pantzar, M. (2000). Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä. Otava, Helsinki.
- Pantzar, M. & Shove, E. (toim.) (2005). *Manufacturing Leisure. Innovations in Happiness, Well-being and Fun*. Publications 1, National Consumer Research Centre. Helsinki.
- Periäinen, K. (2006). The Summer Cottage: a Dream in the Finnish Forest. Teoksessa McIntyre, N. & McHugh, K.E. (toim.): *Multiple Dwelling and tourism. Negotiating Place, Home and Identity*, 103-113. Ashgate, Aldershot.
- Peteri, V. (2006). Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta. Tampere University Press, Tampere.
- Piispa, R. & Hänninen, A. (2005). Etelä-Savo ja näkökulmia e-työn kehittämiseen. Tutkimus e-työn tilasta ja e-työhankkeiden toteutusmahdollisuuksista Etelä-Savossa. Helsingin kauppakorkeakoulu, Pienyrityskeskus ja Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. http://www.pyk.hkkk.fi/tutkimus/e-tyo_tutkimusraportti.pdf (31.10.2008).
- Pitkänen, K. (2006). Suuret ikäluokat ja vapaa-ajan asumisen tulevaisuus. <http://mot.joensuu.fi/sivut/tutkimus/vapaa-ajan-asuminen/anneli-ja-pentti-moekillae.html> (14.10.2008).
- Pitkänen, K. (2008). Second Home Landscape. The Meaning(s) of Landscape for Second Home Tourism in Finnish Lakeland. *Tourism Geographies* 10:2, 169–192.
- Pitkänen, K. & Kokki, R. (2005). Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja n:o 11, Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Pitkänen, K., & Vepsäläinen, M. (2005). Mökille hommiin ja hiljaisuuteen – mökkeilymotiiveista. Teoksessa Pitkänen, K. & Kokki, R. (toim.): *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa*. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja n:o 11. Joensuun yliopisto, Joensuu, 161–186.
- Pitkänen, K. & Vepsäläinen, M. (2008). Foreseeing the Future of Second Home Tourism. Case Finnish Media and Policy Discourse. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 8:1, 1–24.
- Sisäasiainministeriö (2004). Valtakunnalliset alueiden kehittämistä koskevat tavoitteet 2003–2007, valtioneuvoston periaatepäätös 15.1.2004. Sisäasiainministeriö 18/2004. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/683B6F345197DFDFC2256E5A002A6CB1/\\$file/182004.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/683B6F345197DFDFC2256E5A002A6CB1/$file/182004.pdf) (31.8.2008).
- Svenson, S. (2004). The Cottage and the City: An Interpretation of the Canadian Second Home Experience. Teoksessa Hall, C.M. & Müller D.K. (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes: Between Elite Landscape and Common Ground*. Channel View Publications, Clevedon. 55–74.
- Taloussanomat 12.5.2006. Sähköliittymiä vedetään mökeille ennätystahtia (Heidi Vaalisto).
- Taloussanomat 22.6.2006. Kilpavarustelu alkaa juhannuksena (Ben Rope).
- Taloussanomat 22.7.2006. Kuumaa ruokaa kylmässä maailmassa (Jari Keränen).
- Tilastokeskus (2005). Kesämökit 2004, Asuminen 2005:7, SVT, Helsinki.
- Tilastokeskus (2008). Kesämökit 2007. Tilastokeskuksen katsauksia. http://www.stat.fi/til/kmok/2007/kmok_2007_2008-07-10_kat_001.html (14.10.2008).

- Tuan, Y-F. (1998). *Escapism*. The John Hopkins University Press, Baltimore.
- Tuulentie, S. (2007). Settled Tourists: Second Homes as a Part of Tourist Life Stories. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 7:3, 281–300.
- Uotinen, J. (2005). Merkillinen kone - Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 40, Joensuu.
- Valkonen, J. & Veijola, S. (toim.) (2008). *Töissä tunturissa. Ajatuksia ja kirjoituksia matkailutyöstä*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Valtonen, A. (2004). *Rethinking Free Time: A Study on Boundaries, Disorders, and Symbolic Goods*. Publications of the Helsinki School of Economics A 236. Helsinki.
- Van der Duim, R. (2007). Tourismscapes: an Actor-network Perspective. *Annals of Tourism Research* 34:4, 961–976.
- Venäläinen, E. (1989). Onnelaan, kulliseihin, luontoon: Näytöksiä suomalaisesta kesämökkielämästä, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita 57. Jyväskylä.
- Vepsäläinen, M. & Pitkänen, K. (2009). Second Home Countryside. Rural Representations in the Finnish Second Home Popular Discourses. *Journal of Rural Studies*, arvioitavana.
- Vittersø, G. (2007). Norwegian Cabin Life in Transition. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 7:3, 266–280.
- Williams, D.R. & Kaltenborn, B.P. (1999). Leisure Places and Modernity: The Use and Meaning of Recreational Cottages in Norway and the USA. Teoksessa Crouch, D. (toim.): *Leisure/Tourism Geographies: Practises and Geographical Knowledge*. Routledge, London, 215–230.
- Winner, L. (1980). Do artefacts have politics? *Daedalus* 109: 121–136.